

Оригинални научни рад
достављен: 05. 09. 2024.
прихваћен за објављивање: 12. 09. 2024.
УДК 323.1(=163.41:=18)(497.115)
327::911.3(497.115)

Др Ђорђе РАДОВАНОВИЋ*
Др Немања АНЂЕЛКОВИЋ**

НОВА ГЕОПОЛИТИЧКА ВРЕМЕНА И БЕЗБЕДНОСТ СРПСКОГ НАРОДА НА
КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ТОКОМ ПРОЦЕСА ‘НОРМАЛИЗАЦИЈЕ ОДНОСА’
БЕОГРАДА И ПРИШТИНЕ¹

Апстракт

Нема никакве сумње да смо савременици краја западноцентричне (американоцентричне) слике света а да на светској политичкој сцени ступају нови играчи и простори. На овакав закључак упућују многобројни показатељи, од кризе неолиберализма, преко демографске кризе, до краха једног псеудокултурног модела који је изгубио некадашњу привлачност за остатак света (концепт Америке као идеје). У средишту „новог вишеполарног света“ поново је „евроазијскоафрички континент“ с новим – старим актерима, и њиховим перцепцијама светске картографије. Намера овог рада је да најпре, на основу материјала добијеног применом методе полуструктурисаног дубинског интервјуа, анализира међуетничке односе (*посматрано из угла српске заједнице*), током периода ‘нормализације односа’ Београда и Приштине, чија је сврха била да допринесе општој безбедности, посебно српској ‘мањини’ и коначном помирењу сукобљених страна. Анализом материјала поткрепљеног одговарајућом литературом и изворима, у раду се тврди да је процес тзв. нормализације односа до садашњег тренутка његове реализације, искоришћен за геостратешки и геоекономски експанзионизам албанске етничке групације, оствареног уз благонаклоност и подршку евро-америчких носиоца безбедности на Космету под чијом медијацијом се и вршио дијалог. Добијени резултати у складу су са чињеницом да је српска заједница, чија безбедност је премда осигурана међународним уговорима са Западним гаранцијама, и даље објект етнички

* Истраживач сарадник, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет, Република Србија, djordje.radovanovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-8266-4219.

** anemanja87@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2968-252X

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством просвете, науке и технолошког развоја број: (451-03-47/2023-01/200184) године од 01.01.2024. године.

мотивисаног насиља услед чега бива изложена политичким, економским и социјалним притисцима. У том смислу у раду се указује и на нову могућност, која се у новим геополитичким временима пружа Србији посебно у одбрани Косова и Метохије и очувања националног суверенитета и интегритета државе.

Кључне речи: Косово и Метохија, „нормализација односа“, (не)безбедност српске заједнице, Београд и Приштина, Србија и Косово*.

1. УВОД: ГЕОПОЛИТИКА НОВОГ ВРЕМЕНА

Победом у Хладном рату Америци се пружила прилика да у име Запада успостави униполарни поредак. САД су то и урадиле. Бившим супарницима, уместо пораженог социјализма, наметнута је либерална идеологија. До тада, гвозденим завесом подељена Европа, током 90-их година 20. века, у целини је припала Америци. САД су постигле „апсолутну превласт како у тврдој тако и у меким облицима моћи“, односно успели су успоставити „дисиметрију у дизбалансу моћи у односу на своје геополитичке такмаце, а особито у војним, економским, медијским и технолошким пољима“ (Деспотовић 2019: 79). Ера Јељцина довела је Русију у потпуни демографски, економски, безбедносни и морални слом. Међутим, сплетом различитих фактора, посебно доласком Путина на власт, ситуација се у свету радикално мења. Русија се налази у средишту евроазијског континента и тај положај са сакралне тачке гледишта, није нимало случајан. Штавише, посматрано из садашње перспективе, руски народ стиче својство живог субјекта једне „мистичне Евроазије“. Ова околност је неспорно на одлучујући начин утицала на слику о Русима као носиоцима православља, али и на формирање хришћанског идеала „Свете Русије“. Александар Дугин у свом капиталном делу *Мистерије Евроазије* (2008) веома темељно обрађује појам „унутрашњег континента – митске Русије“, указујући на руску сакрално – географску димензију која садржи два потпуно опречна симболичка значења. Нема сумње да Евроазија све више постаје територија на којој ће се догађати централне геополитичке и геоекономске промене. Према мишљењу одређених теоретичара „источна Евроазија је економски најважнији савезник, географски и стратешки најзначајнији простор света и један од три најважнија глобална географска центра моћи“ (Walton 2007: 7). У садашњем добу, источна Евроазија биће геополитички центар света. Сматра се да је Наполеон наводно изјавио: „Кина је успавани цин, који ће, када се једном пробуди, затрести читав свет“. Управо се ово десило крајем прошлог и почетком новог миленијума. Паметном националном стратегијом, коју је темељно, без гламурозних најава упорно спроводила, дошло је до јачања Кине и до њеног повратка на глобалну сцену. Запад је дуго Кину држао у полуколонијалном положају, али није имао снаге да је докрајчи или ‘убије’, посебно је то било случај у тзв. опијумском рату. Недуго после победе комунистичке револуције у овој земљи долази до успона. Мирни успон Кине обележила је брза индустријализација, без

привлачења пажње међународног система. Пекинг је при томе успешно користио више фактора, попут јефтине радне снаге која је мигрирала из села у градове, сузбијање плата, манипулације валутом и крађом технологија „како би у економском смислу сустигли и прстигли САД“. Ова политика била је без икакве сумње успешна. Кина се, наизглед споро, припремала за повратак на међународну сцену, што показује још једну од најупечатљивијих кинеских особина - (историјско) стрпљење. Епоху „стидљиве хегемоније“ обележила је владавина Денг Сјаопинга. Посебан успон Кина остварује путем пројекта „Пута свиле“, званично назван „Појас и пут“, састоји се од „Појаса“ као копнене инфраструктуре, и „Пута“ као поморских путних праваца. Историјски, смисао пројекта је да врати Кину у положај „Средишњег краљевства“. Кина поново постаје економска доминантна у читавој Азији и шире, Евроазији, због чега све земље своје интересе везују за њу као новој економској оси. Преусмеравањем својих девизних резерви у америчким доларима у инвестиције „Пута свиле“, Кина је ојачала своју способност да изазива амерички униполарни систем који почива на доларској хегемонији (Димитријевић и Целетовић 2022). Оснивањем нових финансијских институција за финансирање „Пута свиле“ Кина подрива утицај ММФ-а и Светске банке. Неке од очекиваних последица тога су ланчане реакције у виду убрзаног економског развоја и јачања геоекономске моћи појединих земаља и читавог региона (Азије и Евроазије). Дакле, може се закључити да је „Пут свиле“ један од начина да се обликује „постзападни свет“, посебно ако имамо све већи значај и утицај БРИКСа,² савезу којем жели да се прикључи преко четрдесет држава у свету.

Падом Берлинског зида (1989) наступило је време једнополарног света, где су САД на врхунцу моћи, док је Русија (после распада СССР-а и у време владавине Бориса Јељцина) „на коленима“, а Кина покушава да се тек подигне „са колена“. Чак и у тако тешким временима, много тежим од оних којима сада присуствујемо, када је „колективни Запад“ на челу са САД „дисциплиновао“ цео свет, наш народ је успевао да не „клони духом“ и беспоговорно извршава њихове диктате, те брани своје виталне националне интересе. И тада је „колективни Запад“ имао изразито непријатељски став према српском народу и убрзо после нове геополитичке ситуације долази до растурања заједничке државе (СФРЈ) и српски народ се нашао подељен у неколико нових држава које су у кратком року постале међународно признате. Након 2000-те и такозване „демократске револуције“ Србија је своје националне интересе подредила европским интеграцијама. Под изговором реформи и такозваног европског пута, Србија је све, сем једне државне и једне приватне, своје банке препустила странцима а у тим банкама је између осам и десет милијарди евра приватне штедње грађана Србије. И сада, како стоје ствари, а то је и јавна тајна, те девизне штедње више нема. Још једна пљачка. Такође, Србија подиже кредите да би плаћала раднике и

² Акроним економског савезништва БРИКС (Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република).

субвенционисала стране фабрике, због чега долазимо у ситуацију да српски порески обвезник финансира западне привреде и то дижући кредите у њиховим банкама. И то је та наводна економска зависност Србије од ЕУ, како то говоре домаћи бриселски лобисти (Рељић 2013: 56). Ту је и нова/стара „покретна мета” која се нуди Србији, а за последњих више од две деценије имали смо их безброј, смењиваних једна за другом: срушите Милошевића, испоручите државно и војно руководство Србије и Републике Српске Хагу, извршите реформу привреде, школства и судства према нашим препорукама, дозволите геј параде и потпомогните рад наших НВО, потпишите разне – Бриселске, Вашингтонске и сличне – споразуме са Приштином, придружите нам се и уведите санкције Русији... а заузврат ћете убрзати пут у ЕУ. Све је више јасно да чланство Србије у ЕУ није реално (вероватно уопште, а сигурно не у наредној деценији), што показују и испитивања јавног мњења у Србији. Већи је број противника од присталица чланства у ЕУ (чак да не постоје посебан предуслов – одрицање од КиМ) (Политика 2022). Али оно што је најважније: чланство у ЕУ није ни у националном интересу Србије. Међутим, са највиших места у држави, а и од многих јавних економских и других „експерата и аналитичара“, свакодневно слушамо да уколико не пристанемо на диктат Запада и не „окренемо леђа“ Русији и Кини да то економски нећемо моћи да издржимо, пошто ће уследити економска блокада, а Србија 60% спољнотрговинске размене остварује са ЕУ. При томе, потпуно се дискредитује наше богато историјско искуство, везано и за економске блокаде (*које су увек долазиле од моћних држава са Запада*) и начин на који смо превазилазили царинске стопе, посебно у времену „Царинског рата“.

2. БЕЗБЕДНОСТ – ДЕФИНИСАЊЕ И ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПОЈМА

Термин безбедност своје утемељење налази у латинској речи „*securitas-atis*“, што се односи на неустрашивост; заштићеност; поузданост; односно на стање без претње. У српском језику појам безбедност изведен је из речи „без“ и „беда“ и односи се на стање без невоље (Костић 2016), без опасности, одсуство неприлика, непостојање претње (Ејдус 2012), чиме се описује стање субјекта које је ван могућности повређивања и угрожавања од других субјеката (Гаћиновић 2017). Сигурност, његов синоним, односи се на мир духа, безбрижност, чиме се постиже одсуство туге и бриге правног субјекта (уп. Сретовић, Талијан, Бериша 2016). За разлику од старијег одређења према коме се концепт безбедности односио на заштиту државе од војних интервенција, савремени концепт подразумева свеобухватнији приступ заштите људи од невоља проузрокованих „ратом, насиљем, сиромаштвом, природним непогодама (...) па све до најновијих невоља савременог човека, као што су незапосленост, наркоманија, криминал, трговина људима, пролиферација наоружања, еколошке катастрофе“, епидемија, социјалних неправди, те угрожавања људских права, вредности група и сл. (Костић 2016: 68). Концепт безбедности дели се

на унутрашњу и међународну сферу, подразумевајући индивидуални, социјетални и национални, односно регионални, глобални и колективни сегмент сигурности (Стајић и Гаћиновић 2007, према Ђукић 2018: 51). Унутрашњи концепт безбедности односи се на „реализовање специфичних одбрамбених функција државе у политичкој, економској, правној, технолошкој, едукативној, информационој, војној, верској и другим областима (...) ради заштите слобода, имовинске сигурности, права грађана и демократских тековина“ (Ковач 2003: 178). Дакле, ради се о читавом националном комплексу система одбране концентрисаних на заштиту заједничких вредности и циљева, који се налазе у спрези са глобалним системима (Стојановић 2023). С друге стране, међународна сфера подразумева безбедност чланица колективне заједнице, што подразумева „безбедност њихових конститутивних елемената, пре свега, човека“ (Ђукић 2018: 50). Глобални трендови условили су премештање безбедности са националне на наднационалне и међународне субјекте који у складу са међународним правом и повељом Уједињених нација настоје да штите појединце, друштва, етничке групе, међународне организације, компаније али и легитимитет и историјске тековине народа (Костић 2016). Независно од тога да ли се ради о националној унутрашњој или међународној колективној безбедности, суштина је у томе да су носиоци безбедносних функција (*државе, наднационалне уније, колективне организације итд.*) одговорни за неспречавање узрока који доводе до нарушавања правно-социјалног положаја субјекта насиља који је предмет безбедности. Уколико би дефиницију безбедности прецизније операционизовали, могли би да кажемо да је поред његових основних одредби (заштита од рата, насиља, етничког терора), веома битно обезбедити нешто више од пуке егзистенције и животарења, пре свега „слободан, квалитетан, достојанствен и изванредан живот“ (Илић 2012: 196), односно, када се говори о безбедности, нужно се говори и о вредностима, циљевима, осећањима и особинама субјекта (људи, друштва, институција и сл.). Лична права и слободе обухватају заштиту живота, неприкосновеност интегритета личности, затим неповредивост стана, тајност писма, средства везе, слободу кретања и настањивања као и других личних и политичких права“ (Костић 2016: 82), правде, морала, вере (Ђукић 2018) историјских тековина, али и само одсуство страха (Bourquin) и претњи (Wolfers) да ће наведене вредности бити угрожене (у. Илић 2012: 126).

3. АКТЕРИ БЕЗБЕДНОСТИ И ЊИХОВА УЛОГА У ОЧУВАЊУ МИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Послератни амбијент у Аутономној Покрајини Косово и Метохија карактеристичан је по неколико особености очувања свеукупне безбедности. Иако је Резолуцијом 1244 дефинисано да ће новоинсталиране демократске мултиетничке косовске институције бити у сагласју са Уставом СР Југославије (Србије), због чега би косовска аутономија у даљим преговорима морала бити утемељена у складу са

међународним и правним начелима Републике Србије (Резолуција СБ УН 1244), пракса је показала да су одлуке о конституисању институција у Приштини у принципу доношене једнострано, уз енормно етничко насиље, без учешћа и демократског партиципирања Срба у њима. Самарџић је утврдио да је политичко насиље Албанаца уз подршку Међународне заједнице³ и маргинализацију српских представника из настајућих приштинских институција, спровођено ради пренебрегавања преузетих обавеза, пре свега повратка прогнаног становништва и повраћаја српске имовине, са циљем мимоилажења аутономије и проглашења коначне независности Косова (Самарџић 2008). Исценирано мартовско насиље⁴ уз све могуће ултимативне притиске да се крене са планом декосовизације (Hofbauer 2009), Влада Србије коначно се 2008. године поделила на суверенисте и (де)суверенисте чиме је отпочело инострано финансирање избора у Србији, са економским ињекцијама (Андреевич 2018: 345) у сврси (де)колективизације и (де)митологизације народне свести Срба (Анђелковић 2010). Територијално одсецање и процес брисања свести код српског народа о Косову и Метохији као „светој српској земљи“, ишао је уз видно имплементирање идеја Вашингтона и Брисела по том питању (Hofbauer 2009). Посебан допринос томе дају неуставни бриселски споразуми из 2011.⁵ и 2013.⁶ године (Суботић 2020; Мирковић 2019), чиме се најпре у пракси изгубио територијални суверенитет а потом и институционални интегритет Србије, нарочито на северном делу покрајине (Радовановић и Обрадовић 2020). Разуме се, споразуми су с друге стране интензивирани уз „брутално условљавање, изразито непријатељски став,

³ Термин се односи на западни део Међународне заједнице, пре свега земље тзв, квинте: САД, В. Британија, Немачка, Француска, Италија.

⁴ „На дан 20. марта 2004, дакле дан после погрома, француски КФОР војници ухапсили су у албанском делу Косовске Митровице вођу Савета за одбрану људских права и слобода (...) Халитија Беранија. Он је био тај који је агенцији АП јавио да су Срби натерали албанску децу у реку Ибар. Халити Берани је за време ваздушних НАТО напада радио за западне радио станице „Глас Америке“ и „Дојче веле“ и, на пример измислио легенду о стотину Албанаца које су Срби наводно бацили у окно рудника Трепча. Наводно су ту дубоко под земљом нашли смрт. Тада су у јеку рата 1999. ревносни западни медији радо преузели такве извештаје и објављивали их на првим страницама. После повлачења српске војске није пронађен у руднику Трепча ниједан једини леш (Junge Welt, 6.4.2004, према Hofbauer 2009: 185).

⁵ Технички споразум између Београда и Приштине карактеристичан је по томе што је успостављена царина Косова (посебно на два прелаза Брњак и Јариње који су повезивали Србе са КиМ са Србима из централне Србије, чиме се у пракси формирала права граница, а Споразум је из угла Приштине служио да се преко контролних пунктова крене у демонтажу српских институција на северу Косова. Затим је договорено укидање Унмика у регионалном представљању Косова, интеграција катастра и матичних књига чиме се Србија одрекла дела свог суверенитета на Космету. Шире о Споразуму види на: <https://kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>

⁶ Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа - „Бриселски споразум“, представља наставак Техничког споразума и односи се превасходно на интеграцију (гашење) институција РС и њихову интеграцију у косовски правни поредак. Шире види на: <https://kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>

кршење сопствених начела и норми“ по питању чланства у ЕУ, што је било у складу са идејом да се интеграције користе као геополитичко оружје за десуверенизацију Србије (Ђурковић 2014: 93). Иако су дијалози вршени на штету српских националних интереса, на КиМ су и даље према Резолуцији 1244 и бриселским споразумима стациониране међународне безбедносне снаге (Унмик, ОБЕС,⁷ Еулекс⁸, Кфор⁹) одговорних за политичку, економску и социјалну сферу безбедности, посебно за заштиту српског живља, културно-споменичког наслеђа у складу са принципима међународног јавног права и међународне колективне безбедности. У складу са тиме, од суште је значајности размотрити валидност Западне арбитраже у очувању права српског народа на Космету, али уз то и одговорити на питање да ли Србија и даље треба да жртвује свој „духовни светионик“ након вишедеценијске медијације и дијалога под Западним покровитељством?

4. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

Безбедносни аспект српске заједнице током „нормализације односа“ Београда и Приштине настојимо да разумемо кроз материјал добијен применом методе полуструктурисаног дубинског интервјуа, који представља досадашње настојање да се направи дескрипција пост-споразумног амбијента из очију грађана српске заједнице. Раније прикупљен материјал (Радовановић 2023), допуњен је за потребе овог рада са акцентовањем тематике која се односила на безбедносни аспект у међуетничким односима Срба и Албанаца. Разговор је реализован са 30 испитаника, припадника српске заједнице са Космета и то 20 саговорника мушког и 10 женског пола, следеће старосне структуре: 10 саговорника (од 25-35 г), затим 10 саговорника (од 36-45 г) и 10 (од 46-70 г) старосне доби. Узорак је формиран двоетапно, најпре одабиром општина са српском већином, а потом случајним избором испитаника са задатком да се покрије старосна структура саговорника која је на било који начин учествовала или партиципира у косовским институцијама. Интервју садржи три тематске целине са циљем прикуљања исказа о политичком, економском и социјалном аспекту безбедности, са идејом да се наведена атмосфера опише у односу на међуетнички суживот у периоду званичног помирења и дијалога. Инструмент је коришћен у виду агенде, питања у коме истраживач не инсистира на редоследу

⁷Организација за европску безбедност и сарадњу на Косову. Шире на: <https://www.osce.org/sr/mission-in-kosovo>

⁸ Мисија Еулекс-а, бар прокламативно, заснива се на подршци одабраним институцијама владавине права на Косову на њиховом путу ка већој ефикасности, одрживости, мултиетничности и одговорности, без политичког уплитања и у складу са међународним стандардима за људска права и најбољим европским праксама. Шире на: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=3,16>

⁹ Кфор – мисија безбедносних снага стационирана на Косову и Метохији према Резолуцији СБ УН 1244 у оквиру НАТО команде.

одговора, већ разговор препушта динимици дијалога са сврхом да се не нарушава природни концепт из кога произилази оригиналност и ваљаност одговора (Поткоњак 2014: 71). Циљ испитивања односио се на утврђивање ширег спектра безбедносне сфере, односно ставова српског становништва о политичком, економском и општем социјалном сектору безбедности након споразума. У раду, у складу са ограниченим простором, дајемо главне исечке разговора који оцртавају наслов чланка.

5. БЕЗБЕДНОСТ И ПОМИРЕЊЕ (VS) СЕЦЕСИЈА И АМПУТИРАЊЕ КОСМЕТА

Политички аспект безбедности

Као што је поменуто, сет питања повезаних са општом друштвено-политичком климом на Косову, има за циљ да установи ниво поверења припадника српске заједнице у новоинсталиране косовске институције, односно да на основу односа и третмана успостављеног у протеклој деценији, опише ниво безбедности, погледе и очекивања у вези општих политичких прилика. Перцепције припадника српске заједнице према институционалном сектору у који су интегрисани против своје воље (Ђукановић 2013: 378), има за сврху да пружи једну ширу слику политичке легитимности ПИС у Приштини, те да искристалише ниво поверења (Мишев 2020: 9) кроз аспекте колективне и личне безбедности на Косову. Разуме се, степен поверења/безбедности коју перципирају субјекти, односи се и на међународне актере, имајући у виду чињеницу да су (Унмик, Кфор, ЕУ и САД) кључни чиниоци владавине права и колективне безбедности на Косову, делом према Резолуцији 1244 а легитимично и према међународним бриселским споразумима. Саговорник из српске заједнице из Гњилана даје своје виђење проблема са којима се сусрећу Срби:

Ми овде генерално имамо проблем са свим институцијама, како са српским тако и са шиптарским,¹⁰ како са оним интегрисаним тако и са оним неинтегрисаним. Нигде ви своја права не можете да остварите. Ти новоформирани шиптарски судови и полиција званично раде, али ви у њима не можете да добијете ниједан случај. Они не могу да вам гарантују и обезбеде нормалан живот без страха и напетости. Иако се с почетка бриселских интеграција овде гласно говорило како ће нова политика дијалога са Албанцима и међународним представницима побољшати статус Срба, обезбедити нашу имовину и учинити све како би се Срби задржали у својим заједницама, сада је, након десетогодишњег етничког малтретирања које трпимо од стране Албанаца, већ свима јасно да Срба на Косову неће бити још дуго. Наравно, ја сам лично пријављивао случај крађе, са доказима, али се то на косовским судовима завршавало у албанску корист, тако да није вредело тужити и ићи

¹⁰ Искази саговорника приказују се у изворном облику, како по језичком стилу, тако и по терминима које користе у свакодневним животима.

трагом правде која овде не постоји. Новопризнати судови мотивисани су да штите албанску популацију чак и поред видног малтретирања и шиканирања српског народа. (Гњилане – Партеш-Пасјане-Будрига, мушкарац рођен. 1993. године).

О неповерењу, обесправљености али и о наставку насиља и након дијалога о помирењу, говори и следећи саговорник из српске заједнице са крајњег југа Косова и Метохије:

Због невероватно лоше опште безбедности и (не)правног статуса свеукупног српског народа на Косову и Метохији, осуђени смо на потпуну изолацију. Веома често се дешавају различити облици насиља, и даље, упркос споразумима и интеграцији имамо много узурпираног имања и плацева што доводи до мржње и нетрпељивости. Примера ради, имам комшију који је скоро пошао са породицом да покоси летину у својој ливади на којој је затекао Шиптаре како роштиљају, у вербалном конфликту са њима видео је да не може да их истера па ни ако позове КПС¹¹, повукао се кући а летина му је пропала (Штрпце, мушкарац рођен 1988. године).

Ми смо сада овде у Ораховцу сведени на минималан број Срба који се стационирао око цркве Пресвете Богородице. Е сада, пазите политичку климу на Косову. Нама ће косовска полиција изићи у сусрет и за најситнију ствар уколико пријавимо насиље Албанаца. Међутим, Срби албанско насиље углавном не пријављују, зато што ћемо тиме код придошлица и оних који нас свакодневно малтретирају још више утицати на то да се мржња према нама повећа а тада ће се повећати и насиље над нама. Тако да су наша права у пракси сведена на то да не смете ни да пријавите крађу или обијање куће, боље је да претрпите мало, него да по пријављивању будете још више оштећени. То би само убрзало наш одлазак одавде. На пример мени често, готово свакодневно Ашкалије и Шиптари убацују смеће у двориште и пале ми ограду, имам и снимке са камера, али их не пријављујем, ако то учиним убиће ми псе и ко зна шта још. Страх од још једног погрома је већи него да званично улазимо у судске спорове, боље је да под тихим али интензивним насиљем полако исчезнемо из Ораховца и Хоче (Ораховац, мушкарац рођен 1990. године).

Као што се могло уочити у обављеним разговорима са српским становништвом, видно је да су њихова права и надаље, упркос потписаним споразумима и преузетим међународним обавезама ПИС у Приштини о заштити „мањина“, маргинализована до крајње неподношљивости. Проблем угрожености српског становништва добија на значају, уколико се каже да су гаранције потписаних споразума проистекле из арбитраже коју врше Међународни актери на челу са ЕУ, САД и Унмиком. Додуше,

¹¹ Косовска полицијска служба (КПС) у коју су споразумом из 2013. године интегрисани припадници српских безбедносних структура који су до наведеног тренутка радили у цивилу и пружали какаву-такву заштиту за српске грађане.

бројни су аутори (нпр. Самарцић 2018; Мировић, 2019; Суботић 2020) показали генерално да Срби нису били сагласни са потписивањем и имплементацијом бриселских споразума, јер су споразуми испреговарани на штету њихових, односно националних интереса Републике Србије. Међутим, атмосфера ултимативног преговарања (Јанев 2013) уз сву могућу кооперативност и конструктивност домаће политичке елите (Радовановић и Обрадовић 2023), довела је до тога да данас Срби живе у политичком акружењу у коме је Косово (*српски духовни светионик*) предмет трговине и погађања (Николајевић и Секуловић 2023: 136), зарад чланства у Европску унију. Људска права и слободе али и приватна имовина Срба након деценијске интеграције у косовски правни поредак, ипак нису део интересне сфере оних институција и међународних актера који су безусловно обећавали и гарантовали да је њихова безбедност условљена коначним отпочињањем преговарачких процеса у Бриселу, чиме би се с једне стране омогућило конституисање Косова као новог међународноправног субјекта, последично чему би безбедност Срба била осигурана под европским надзором.

Очигледно је да се процеси тзв. нормализације односа Београда и Приштине и евроатланских интеграција у овом случају користе као средства за геополитичке маневре (Ђурковић 2014) у којима ће Срби са КиМ још једном послужити Међународној заједници као таоци насиља за постизање свеобухватне нормализације односа у виду пуноправног признања Србије и Косова по моделу две Немачке (Proroković i Davidović, 2021). Уважавању права српског народа, коначно интегрисаног у поредак самопроглашеног независног Косова, није допринела ни вишедеценијска међународна војна и полицијска сарадња Србије са Еулексом и Косовском полицијом (Ристовић, 2019), у оквиру система колективне регионалне безбедности (Leštanin, 2017) али ни широк сијасет антидржавних споразума (Мировић, 2019) који су итекако ишли у корист евро-америчким центрима моћи а на уштрб српског националног бића (Митровић, 2022). По свему судећи, може се рећи да је деценијска тзв. нормализација односа с једне стране злоупотребљена и искоришћена за промоцију једне нове албанске државе на Балкану (уп. Глишин и Деспотовић, 2022), али је с друге стране потписивање практичне независности бриселским споразумима српски преговарачки тим наивно (Рапаић и Давидовић 2019: 457)¹² Косову омогућио стицање стратешких позиција за даље ултимативно

¹² Рапаић и Давидовић показују да је Влада из Београда сасвим ирационално и непринципијелно поступала током увођења економских санкција Косова на увоз српске робе на Косово и Метохију од 100%. Само том приликом Србија је економски оштећена за 336 милиона евра иако је могла да одговори реципрочно. „Реципрочне мере би биле у потпуности економски оправдане и оне су у међународној трговинској пракси крајње очекиване“ (2019: 460). Још је нејаснији данашњи однос Београда и Приштине јер је српска роба поново под ембаргом од стране Косова, али се под наведеним околностима и повременим кризама и даље спроводе потписани споразуми иако је видно да Срби на Косову неће моћи да издејствују већу

преговарање о коначној *de jure* независности. Тиме прети опасност да на крају баладе Србија самоиницијативно постане играч који плеше на сопствену штету, због чега би могла да се нађе на оптуженичкој клупи као главни кривац за рат на Косову (Чавошки 2019).

5.1. Економски аспект безбедности

Већ сам споменуо да је српска општина дала наше земљиште Албанцима на коришћење од 99 година ту на крају суседног села. С друге стране села, Срби су били приморани да продају њиве које су им пре тога биле узурпирани, и ту су направљени албански погони, тако да су се Срби сада груписали у границама докле су им куће, ван тога не иду да раде. Наравно, Срби не раде у тим фабрикама, толико о економском суживоту. Овде економских основа за живот Срба нема. Осим редовних напада на нашу имовину, крађе, паљења житница и пчелињака, ви сте овде унапред етикетирани као неко ко нема могућности да се бави бизнисом. Примера ради, у нашој заједници у Церници све држе Албанци, апотеке, ресторани, трговину, а Срби немају никакве могућности да раде нешто осим те земље, па и то нам је ограничено. Да летос нисам пожњео пшеницу исти дан када је жњео и комшија Албанац, одмах би ми је запалио чим би пожњео своју, таква је пракса. Ето какве нам је економске услове створила интеграција. Радио сам у њиховој општини у НВО сектору, чим су приметили да помажем српску заједницу (пројекти игралишта за вртиће) одмах сам добио отказ (Гњилане – Церница, мушкарац рођен 1990. године).

Кључне економске баријере за Србе са Косова и Метохије, ма где год они живели, десиле су се 2011. односно 2012. године када је потписана и инсталирана царина Косова. Сада не можемо ни да увеземо ни да извеземо за Србију. Па коме овде шта да продамо, са Шиптарима имамо дистанциран однос, нити ми хоћемо да им продајемо нити они хоће да купују од нас, потпуно живимо паралелним животима, ране још увек нису зарасле, већ се наново отварају свакодневним насиљем које проживљавамо. Нема интеграције, нема помирења, нема економије, нема живота (Ново Брдо, мушкарац рођен 1988. године).

Као у окружењу српских заједница из Гњилана и Новог Брда, сличан је економски амбијент и у најјужнојој и демографски најбројнијој српској општини на Косову и Метохији:

Интеграција која је наступила 2013. године у потпуности је уништила економски сектор у нашим заједницама, на тај начин што смо угасили све

аутономију са извршним овлашћењима од оне која је дефинисана Ахтисаријевим планом или тзв. Уставом Косова?

погоне који су били у српским рукама, те је добар део њих сада у албанским поседима. Срби данас овде не могу ништа да производе и да имају неку серијску производњу. Један део тих фабрика је интегрисан по косовском закону по коме сва државна имовина Србије сада припада Косову, тако да смо ми остали обезглављени због чега се српске заједнице економски не развијају, већ ишчезавају, а са тиме нестаје и српског становништва са Косова. Већ видимо да се због економских баријера из косовске Владе, али и због укидања примања која имамо из Београда, за Србе овде нема опстанка на дужи временски период (Штрпце, мушкарац рођен 1988. године).

Као што се из приложених исказа може видети, економски амбијент у коме обитавају Срби није сагласан развоју промовисаном приликом потписивања бриселских споразума из 2011. и 2013. године. Наиме, како је својевремено наговештавано из српских политичких кругова током промоције косовских интеграција, односно (*гашијења*) српских институција на Космету, услов под којим се пристало на један такав фаталан потез био је у вези економског (*европског*) просперитета Србије (Ђурић 2019), чиме би се интензивирао економски, али и сваки други раст и развој српских заједница. Насупрот томе, пракса је показала да су процеси тзв. нормализације односа условљени европским интеграцијама, коришћени као модели геостратешког експанзионизма са резултатом отуђења Космета од Србије (Ђурковић 2014). Да би се реализовали циљеви Западних центара моћи на унутрашњем плану нужно је промовисана идеологија националног популизма, а служила је пројекту да се иза манифестних спроведу латентни пројекти при чему је изостала истинска жеља да се очува национални интерес а тиме и интерес и насушна потреба српског народа на Косову и Метохији (Суботић 2020).

Наведене економске баријере са којима се суочава српска заједница у виду планске изолације и привредне дискриминације, у вези су нерегуларне једностране приватизације Унмик-а¹³ и Косовске агенције за приватизацију државних и друштвених предузећа формианих времену СФРЈ (Србије) на овом подручју са политичким предзнаком (Рапаић и Давидовић 2019: 462).¹⁴ Димитријевић наводи да је

¹³ Како у надлежности Унмика није било да мења власничка права српских предузећа на КиМ, јер би у том случају могао бити оптужен за угрожавање права власника и порверилаца, УН је основао Косовску повереничку агенцију (КПА), као орган који је руководио приватизацијом, и тиме заштитио себе од одговорности за противправно мењање власничке структуре предузећа на Косову и Метохији (Рапаић и Давидовић 2019: 464).

¹⁴ Последњи пример сведочи о насилном узурпирању комплекса „Рајска бања“ у општини Звечан од стране специјалних снага Косова. Према логици ствари, али и по идеји да приватизација буде процес који ће праведном прерасподелом утицати на формирање мултиетничког интегралног друштва на Косову, и коначно на процес помирења Срба и Албанаца, у процес приватизације би требало укључити и српско становништво са северног дела Космета, односно креирати модел по коме би уз косовске Албанце и Срби требали бити

Унмик прекорачио своја извршна овлашћења и тиме годинама прекрајао Резолуцију 1244 приликом приватизације имовине Републике Србије на Косову, а требао је да се руководи „потребом за унапређењем коегзистенције, давањем подршке помирењу између различитих етничких заједница и стварањем релевантних услова којима се омогућава очување њиховог идентитета, колективних и индивидуалних права“ (Димитријевић 2007: 473). С друге стране, у праву је Аћимовић када каже да се за нелегалне и нелегитимне процесе приватизације и једностраног присвајања српске имовине на КиМ није посебно интересовала ни српска политичка елита, укључујући и Координациони центар за КиМ (Канцеларија), чиме се створио утисак да би српско јавно мњење требало остати немо на малверзације и отимање целокупне имовине, тј. да би требало да се понаша као да се ништа није ни догодило (Аћимовић 2008). Временом је постало јасно да је економско нереаговање (нелегална приватизација и економске санкције) у вези са кооперативним и конструктивним понашањем српске елите при чему је читава бриселска интеграција ишла на штету српских националних интереса а на добит албанске етничке групације са Косова (уп. Суботић 2012; Ђурковић 2014; Самарцић 2018; Ђурић 2014; Симовић и Шурлан 2014).

Посебно се након самопроглашене независности Косова од 2008. године ситуација компликује, јер се доносе закони у Скупштини Косова који присвајају сву имовину РС на КиМ (Мијаčić и Влаšković 2021: 15), поводом чега не изостају насилни упади косовске специјалне полиције у српским срединама и отимање имовине без претходних правних процедура.¹⁵ Заправо, оно што су саговорници посебно истакли у вези економске обесправљености и несигурности да покрећу сопствене послове у срединама у којима живе, у вези је праксе која сведочи да се Срби маргинализују ван главних економских токова што их забрињава у погледу планирања будућности и оснивања породица, јер би, уколико се таква политика економских санкција настави, били приморани да интензивније колективно потраже нове услове за живот у деловима централне Србије.

5.2. Социјална сфера безбедности

Етно-национални конфликт на простору Косова и Метохије с почетка примарно је акцентовао полит-економски миље, при чему су Албанци практично тежили присвајању управљачких и производних капацитета са циљем довођења мањинског становништва у подређен положај. Како је већина управљачких и економских позиција с почетка дијалога стационирана у рукама Албанаца, бар у оним градовима и местима где они чине већинско становништво, очекивало се да ће

конститутивни економски партнер, а не економски и политички дискриминаторна мањина. Шире на. <https://vreme.com/vesti/kosovska-agencija-za-privatizaciju-preuzela-kompleks-rajska-banja/>

¹⁵ <https://kossev.info/kosovska-agencija-za-privatizaciju-prazni-sedam-lux-ovih-lokala-u-kralja-petra/>

потписивањем бриселских споразума као европског мировног пројекта оличеног у тзв. нормализацији односа са суштинском аутономијом и практичном сувереношћу Косова у оквиру државног система Републике Србије, српска заједница добити макар минималне слободе у оквиру културног миљеа. Бројни аутори, својевремено су сматрали да ће се бенефити односно последице бриселских споразума кретати у наведеним констелацијама, последично чему би Срби добили статус „етничке мањине“ са културном аутономијом у косовском правном поретку (нпр. Самарџић 2018). Међутим, следећи искази саговорника претендују да укажу да је и културна аутономија српског народа на КиМ остала упитна, често условљена капиталнијим захтевима албанске заједнице:

Поставља се питање, поред осталих сфера где смо потпуно маргинализовани из свакодневних активности, колико дуго ће и та школа у нашем селу остати српска? Вероватно ће, у складу са овим споразумним интегрисањем српских институција у шиптарске тећи и школски систем. А и да не иде тим правцем, с обзиром на мноштво Шиптара и њихове деце у комшилуку, вероватно ће они затражити једног дана да и школа постане мултиетничка, а то ће у бумеранг ефекту резултовати аутоматским исељавањем свих преосталих Срба. Такав је пример у суседном селу Рабовац такође енклава, са мало мање Срба. У њиховој школи, која је саставни део наше „Браћа Аксић“ већ јесте мултиетничка, с једне стране је улаз за српску децу, а са друге стране је улаз за албанску. Међутим, ту се редовно дешавају инциденти усмерени са албанске стране. Ломе се прозори српског дела школе, подмећу се пожари, а и сукоби међу децом нису искључиви. Вероватно ће се и код нас временом настава тако организовати, доћи ће до поделе школе на два дела, а то ће онда изазвати додатно оптерећење родитељима и деци српске националности. На очиглед нам је време у коме нећемо моћи ни да се образујемо на достојанствен начин, са том праксом се кренуло од 2013. године (Липљан, мушкарац рођен 1993. године).

Прошле недеље наручивао сам литературу и неке културне садржаје везане за фолклористику преко Поште Србије путем које једино можемо нешто да допремимо из централне Србије. Наравно, пакет ми није стигао јер је преузет од стране косовске царине. Пошто је мала вредност пакета, највероватније је одузета због ћириличног садржаја, можда и наслова, јер је једна књига говорила о етнички мотивисаним инцидентима на црквену баштину Срба на КиМ. Толико о нашем културно-образовном напретку након споразума из Брисела (Исток, мушкарац рођен 1963. године).

Идентична атмосфера како у централно-косовском и метохијском подручју је и у општинама на северу покрајине у Косовској Митровици и у Зубином Потоку:

Безбедносна ситуација на северу покрајине је била подношљива, чак и некако мотивациона, јер смо били уједињени, барикадама би бранили север па и

под цену живота. Међутим, од 2013. тај национални дух је сломљен и сада живимо последице тога. Честе су акције косовске специјалне полиције која противправно хапси и малтретира Србе. Само чекате вести када ће некога да оптуже за наводне ратне злочине, имам пријатеље који су жртве такве политике насиља. Сада смо окупирани њиховим базама свуда околу на Северу тако да живимо живот као у времену немачке окупације. Шиптарска полиција је свуда око нас, пре неколико дана су нам псовали и растеривали децу испред зграде. Укидају нам институције које су бар наводно требале да остану српске, што би можда и личило на неку „нормализацију односа“. Сада немамо ништа, Митровица се исељава, мали број деце је уписан у први разред ове године (К. Митровица, жена рођена 1970. године).

Не да споразум из Брисела није решио правни статус српског народа на Косову и Метохији, већ нам је, додуше ван договореног, довео на врата косовске специјалце, некадашње припаднике „ОВК“. Посебно последњих неколико месеци свакодневно се суочавамо са тиме да нам упадају по радњама, да нас малтретирају и хапсе по путевима за наводне ратне злочине, чак и оне службенике који су до јуче радили у њиховим полицијским структурама. Поред тога, ви сада можете да чујете често како нам отимају и цркве и црквишта. Недавно су прогласили католичком, цркву Свете Ане у Горњем Стрмцу, чуло се и за Грачаницу али и за још једну малу цркву у селу Винарце, такође православну. Овде нема католичких цркава, има их неколико у пределу Метохије, остале су све православне, мислим око 1.600 споменика које би требало да постану наслеђе „Републике Косово“. Додуше, последњих годину дана живимо без институција, па и оних шиптарских, тако да нам сада „кадија куди и кадија суди“. Заузели су све општинске локале у К. Митровици и предали их Шиптарима. Отворили су маркете, кафиће, локале брзе хране. Узета је кућа где је била странка О. Ивановића, у 150 станова су сада усељени Шиптари, шта је то него етнички егзодус? (З. Поток жена рођена 1982. године).

Кључно је рећи, у оквиру анализе социјалног сектора безбедности да се он односи на злоупотребу, односно безбедност широког сета људских права која нису нужно политичка и економска. Социјални сектор безбедности акценат ставља на злоупотребу „законских (...) и социјалних права, укључујући и права појединаца, група и институција (нпр. слобода медија, политизација судства, унутрашња употреба војске за политичке циљеве, репресија против политичких противника, родна равноправност)“ (The Fragile States Index 2019, cit. u. Mišev 2020: 11). Мишев указује да он укључује и индикаторе о избеглицама и интерно расељеним лицима чиме се испитују шири друштвено-политички, еколошки али и други узроци који до овога доводе (Mišev 2020: 11). Уколико пажњу усредсредимо на репрезенте социјалне (не)безбедности српског становништва из добијених исказа, увидећемо да је широк спектар људских права заиста остао упитан. У околини Липљана становници српског

народа, осим неких главних друштвено-политичких токова из којих су искључени, суочени су са проблемом принудне интеграције у области образовања, иако су међуетнички односи и даље обликовани мржњом и нетрпељивошћу. Становници Општине Исток из региона Метохије, сведоче о културној и етнички мотивисаној маргинализацији српског народа. Житељи Косовске Митровице и Зубиног Потока, дакле северног, етнички и географски одвојеног дела од албанске већине, суочавају се са интензивираним насиљем полицијских и војних косовских структура,¹⁶ односно са верским екстремизмом усмереног на покатоличавање¹⁷ православних светиња, средњовековних манастира и споменика¹⁸ који потичу из периода рађања српске државе на Косову и Метохији, те су и данас регистроване као задужбине Немањића, Лазаревића, Бранковића и потомака Светога Саве.

Перцепције српских грађана усмерене су на испољавање страхова да ће, осим политичком и правном насиљу коме подлежу, убрзо доћи време када би могли остати без својих светиња, просвете и здравства које имају кључну улогу у опстанку Срба на Космету. Страх и зебња настаје пре свега због настојања ПИС из Приштине да присвоји српске светиње по слову закона већ усвојеног у Скупштини тзв. Косова (Зечевић и Драговић 2015). Зато су у праву они аутори који постављају питање, зашто су Албанци уопште рушили, палили и скрnavили манастире и цркве за које сада тврде да су њихове?¹⁹ Бројни аутори указују да се на Космету спроводи читав инжењеринг у коме је српско становништво изложено планској (де)етницизацији, расрбљавању (Анђелковић 2010) и (де)колективизацији након бриселских споразума (Попић 2021) потписаних у илузији да ће интеграција и гашење српских институција коначно задовољити албанске националистичке претензије (Чавошки 2019), последично чему је тзв. нормализација односа и помирење Београда и Приштине инструментализована и 'албанизована' (Радовановић и Обрадовић 2023) а коначно је спровођена у корист геоекономских и геостратешких интереса Западних центара моћи (Митровић 2020). Неки аутори (нпр. Кубурић 2012: 532) сматрају да је и политизовање Српске Православне Цркве и насилних смена у њеним врховима одиграла кључну улогу у слабљењу српског националног духа на Космету, чиме је уништена свака могућност отпора који је својевремено пружан албанским екстремистичким акцијама. Наравно, у складу са наведеним говори и општа политичка клима у којој се на очиглед међународних надзорника безбедности (УН, ОЕБС, САД, ЕУ, ЕУЛЕКС) спроводи својеврстан етноцид и културоцид преостале

¹⁶<https://www.euronews.rs/srbija/politika/72097/napeto-na-kosovu-policija-demantuje-da-je-uhapsila-jos-jednog-srbina-kfor-poziva-na-uzdrzanost/vest>

¹⁷ <https://rtvpuls.com/ministarstvo-kulture-kosova-i-crkvu-u-gorenjem-strmcu-stavilo-pod-zastitu/>

¹⁸ <https://adria.tv/vijesti/otvoreni-balkan/novi-udar-na-srpsku-crkvu-na-kosovu-pretvorili-pravoslavni-hram-u-katolicki/>

¹⁹ <https://www.kosovo-online.com/analize/zbog-cega-su-albanci-palili-crkve-na-kosovu-ako-tvrde-da-je-njihovo-kulturno-nasledje-26-5>

мањине и то у условима у којима је онемогућен повратак 250.000 избеглих и интерно расељених лица (Радовановић и Обрадовић 2023).

6. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Добијеним исказима путем разговора са представницима српске етничке групације на Косову и Метохији стекао се увид у међуетничку свакодневицу која сведочи о негативним резултатима којима су и даље изложени житељи српске заједнице. Полуструктурисани дубински интервју спроведен је широм Космета, најпре у оним заједницама које би према споразуму требале да буду конститутивни чиниоци будуће Заједнице српских општина, не би ли се утврдио степен безбедности и сигурности након деценијске имплементације бриселских дијалога о помирењу. Кључни показатељи за сада наговештавају да је упркос интеграцији и гашењу српских институција, пројекат „нормализације односа“ ишао у албанску корист и послужио за геостратешко предиспозиционирање чиме су се стекли услови за даље ултимативно преговарање. Српска заједница је између осталог и даље као и пре дијалога, изложена континуираним притисцима од стране већинског албанског становништва, уз подршку (*неретко и војну*)²⁰ „колективног Запада“ чему се не назире крај. Неповерење према новонасталим институцијама је видно, а насиље као показатељ тренутних међуетничких констелација настоји да прерасте у шири сукоб који може имати фаталне последице. Посебан аспект треба ставити на очување основних права, права на имовину, културну баштину, личног и националног идентитета, али и на очување квалитетног живота српског народа, достојан животу савременог човека у чему кључну улогу и надаље мора да одигра Република Србија, и то у потрази нових партнера који би евентуално могли да пруже колективну безбедност у коме би Космет и даље остао идентитетски али и територијално важан за националне интересе Србије. У супротном, уколико се настави досадашњи ток „нормализације односа“ који је на врхунцу своје десетогодишње имплементације довео до видног исељавања српског становништва²¹ (Kosovo online 2023), са резултатом од чак 40. 000 исељених Срба до 2021. године (Kosovo online 2022), претендује да у наредним годинама демографски потпуно исцрпи српско становништво што је најављено и осетно као практична политика.²² Ефекти наведене политике уз очигледну логистику Запада оличеним у повременим и привременим кризама²³ мотивисао је грађане да исписују децу из школа ради избеглиштва (Beta

²⁰ <https://www.slobodnaevropa.org/a/sad-kosovo-rakete-javelin/32770749.html>

²¹ Посебно са Севера Косова и Метохије.

²² <https://www.alo.rs/vesti/kim/849320/pakleni-plan-kurtija-smislio-kako-da-srbe-svede-na-jedan-procenat/vest>

²³ <https://www.kosovo-online.com/vesti/intervjui/bazdulj-pitanje-kosova-povezano-sa-pitanjem-bazicno-shvacene-pravde-16-7-2023>

2023)), што је несумњиво утицало на слабљење српске заједнице на Космету. Кључно је нагласити да међународни актери безбедности са приштинским субјектима нису у складу са потписаним споразумима и обавезом из Резолуције 1244 СБ УН обезбедили мир и какву такву суегзистеницују две етничке групације.

Анализом десетогодишњег дијалога под медијаторством Запада показала је да би било трагично подлећи бруталним притисцима „колективног Запада“ који би у овом тренутку значили само признавање Косова и одрицање од територије од националног значаја (Proroković i Davidović 2021), управо због чињенице да последњих година присуствујемо тектонским геополитичким променама у свету и премештању економске, политичке и војне моћи са Запада на Исток. Очигледно је да ће нови светски поредак бити креиран и од нових моћних сила са Истока које ће Србији бити наклоњеније (*између осталог и због нашег супротстављања хегемонији Запада када је он био на врхунцу моћи*), а не само од Запада који је, по правилу, увек радио против српских националних интереса. На крају, после свега до сада реченог, уверени смо (како је то говорио и академик Михаило Ђурић) да ће српски народ остати веран себи, свом изворном слободарском опредељењу, те да ће наћи начина и смоћи снаге да одоли суровим претњама и притисцима моћника и силника данашњег обездушеног и обезличеног света, да ће успети да потврди своје право на опстанак, да стваралачки присвоји своју велику прошлост и обогати и осавремени свој национални дух и карактер. То је, пре свега, и наш дуг према прецима, те обавеза према потомцима. Дакле порука овог рада јесте да Европа има алтернативу, а та алтернатива јесте Евроазија, да је то најбоља шанса за опстанак српског народа и очување Косова и Метохије у саставу Србије.

ЛИТЕРАТУРА

Анђелковић, П. (2018). Расрбљивање српског народа и промена идентитета у глобализирајућем друштву. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 48(2), 87-106. <https://doi.org/10.5937/zrffp48-16634>;

Андреевич, Б. О. (2018). *Послевоенные формы внешнего вмешательства в кризисные процессы на территории Биг (1995-2008) и СРЮ (1999-2008)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Институт славяноведения Российской академии наук. Доступно на: <http://www.dslib.net/vseobwaja-istoria/poslevoennye-formy-vneshnego-vmeshatelstva-v-krizisnye-processy-na-territorii-big.html> ;

Аћимовић, С. (2008). Анализа процеса и модела приватизације на Косову. *Нова српска политичка мисао* (05. мај). Доступно на: <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/analiza-procesa-i-modela-privatizacije-na-kosovu.html>;

Beta, (2023). Arsenijević: Sa severa Kosova se odselilo više od 1.000 Srba, sad se i daci masovno ispisuju. (25. jul). Dostupno na: <https://beta.rs/content/187248-arsenijevic-sa-severa-kosova-se-odselilo-vise-od-1-000-srba-sad-se-i-daci-masovno-ispisuju>;

Гађиновић, Р. (2017). Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе. *Војно дело*, 69(1), 87-97. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1701087G>;

Глишин, В., Деспотовић, Љ. (2022). Геополитички и безбедносни аспекти косовско-метохијског чвора. *Војно дело*, 74(3), 3-16. <https://doi.org/10.5937/vojdelo2203003G>;

Деспотовић, Љ. (2019). Злочиначка агресија атлантиста на СР Југославију као пример асиметричног рата. *Политика националне безбедности*, 16(1), 75–87. <https://doi.org/10.22182/pnb.1612019.4>;

Димитријевић, Д. (2007). Привремена управа уједињених нација на Косову и Метохији и заштита имовинских права. *Теме*, 31(3), 473-510. <https://www.researchgate.net/publication/323226389>;

Димитријевић, Б., Целетовић, М. (2022). Рат у Украјини и промене глобалног економског система. *Социолошки преглед*, 56(3), 763-796. <https://doi.org/10.5937/socpreg56-40104>;

Дугин, А. (2008). *Мистерије Евроазије*. Београд: Логос;

Ђукић, С. (2018). Међународна безбедност и међународне организације у међународним односима савременог света. *Војно дело*, 70(4), 49-67. <http://dx.doi.org/10.5937/vojdelo1804049D>;

Ђурић, М. (2019). *Извештај Канцеларије за Косово и Метохију*. Доступно на: <http://ftp.nspm.rs/dokumenti/izvestaj-za-potrebe-odrzavanja-dvadeset-druge-posebne-sednice-narodne-skupstine-republike-srbije/stampa.html>;

Ђурић, В. (2014). Бриселски споразум - поново смишљене смутње. *Српска политичка мисао*, 46(4), 159-180;

Ђурковић, М. (2014). Европске интеграције Србије између нормативи-зма и геополитике. *Култура полиса*, XI(посебно издање), 89-107. <https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/1225>;

Ђукановић, Д. (2013). Односи између Београда и Приштине: од техничког до политичког дијалога. *Biblid*, 65(3), 365-385. DOI: 10.2298/MEDJP1303365D;

Ејдус, Ф. (2012). *Међународна безбедност: теорије, сектори и нивои*. Београд: Службени гласник;

Зечевић, Д., Драговић, Р. (2015). Владика Теодосије: Приштина хоће да окупира српске светиње. *Новости*, (25. октобар). Преузето са: <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:573443-Vladika-Teodosije-Pristina-hoce-da-okupira-srpske-svetinje>;

- Илић, П. (2012). О дефинисању и дефиницијама националне безбедности. *Војно дело*, 64(2), 123-138. Преузето са: <https://www.researchgate.net/publication/313109544>;
- Јанев, И. (2013). Бриселски споразум и проблем виртуелног признања Косова и Метохије. *Српска политичка мисао*, 42(4), 287-309. <https://doi.org/10.22182/spm.4242013.15>;
- Ковач, М. (2003). *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности -Теоријске основе*. Београд: Свет књиге;
- Костић, М. (2016). Концепт безбедности. *Војно дело*, 68(7), 68-84. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1607068K>;
- Kosovo online, (2023). *Veliko iseljavanje Srba sa Kosova izvesno ukoliko se nastavi teror Kurtija*. (3. oktobar). Dostupno na: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/covic-veliko-iseljavanje-srba-sa-kosova-izvesno-ukoliko-se-nastavi-teror-kurtija-3>;
- Kosovo online, (2022). *Loši potezi vlasti razlog za iseljenje 40.000 ljudi sa Kosova tokom 2021*. (13. jul). Dostupno na: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/losi-potezi-vlasti-razlog-za-iseljenje-40000-ljudi-sa-kosova-tokom-2021-13-7-2022>;
- Кубурић, З. (2012). Српска православна црква на Косову и Метохији, између прошлости и будућности. У: *Промене у друштвеној структури и покретљивости*: тематски зборник, (ур. Д. Маринковић и С. Шљукић). Нови Сад: Филозофски факултет, 512-535;
- Leštanin. B. (2017). Saradnja Ministarstva unutrašnjih poslova i međunarodnih snaga bezbednosti na Kosovu i Metohiji poseban osvrt na Policijsku upravu Kraljevo. *NBP. Nauka, bezbednost, policija*, 22(2), 61-78. <https://doi.org/10.5937/nabepo22-11476>;
- Мијајић, Д., Влашковић, В. (2022). *Privatizacija na kosovu iz ugla srpske zajednice*. Приштина: Kosovska fondacija za otvoreno društvo. Elektronska verzija;
- Мировић, Д. (2019). *Бриселски споразум: хронологија и последице*. Београд: Catena Mundi;
- Митровић, Љ. (2022). *Социолошке маргиналије на савремене теме (II)*. Нови Сад: Прометеј;
- Мишев, G. (2020). State stability indicators in the globalized concept of security at the beginning of the 21st century. *Војно дело*, 72(3), 5-17. <https://doi.org/10.5937/vojdelo2003005M>;
- Николајевић, М., Секуловић, Д. (2023). Албанска национална армија почетком 21. века. *Безбедност, Београд*, 65(2), 132-151. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2302132N>;
- Политика, (2022). (08. април). *За чланство у ЕУ 46 одсто грађана Србије*. Доступно на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/504399/Za-clanstvo-u-EU-46-odsto-gradana-Srbije>;

- Попић, С. (2021). *(Де)конструкција колективног идентитета на Косову и Метохији*. Докторски рад. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу;
- Potkonjak, S. (2014). *Teren za etnologue početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo;
- Proroković, D. Davidović, S. (2021). Pogled na Išingerov plan za status Kosova i Metohije: Srbija nije zapadna Nemačka. *Argumenti – časopis za društvena/politička pitanja*, 15(42), 185-195. <https://argumenti.info/wp-content/uploads/2021/04/Argumenti42.pdf>;
- Радовановић, Ђ., Обрадовић, Ф. (2020). Од идеје до праксе; бриселски споразум и косовско-метохијска свакодневица. *Баштина*, 52, 351-363. <https://doi.org/10.5937/bastina30-29157>;
- Радовановић, Ђ., Обрадовић, Ф. (2023). Социјално правна депривација интерно расељених и избеглих лица на Косову и Метохији у оквиру „Косовске кризе“. *Српска баштина*, VIII(1), 202-217;
- Рапаић, С., Давидовић, С. (2019). Основна економска питања у односима Београда и Приштине. *Српска политичка мисао*, 65(3), 451-473. <https://doi.org/10.22182/spm.6532019.20>;
- Резолуција 1244 СБ УН (1999). Доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>;
- Рељић, С. (2013). Сенка бриселског споразума над Републиком Српском – како се појам „издаја“ појавио у српском националном дискурсу. *Политеиа*, (6), 48-64. DOI <https://doi.org/10.7251/POL1306047R>;
- Ристовић, С. (2019). Српска полиција и међународна полицијска сарадња – од почетка до европских интеграција. *Безбедност, Београд*, 61(2), 153-175. <https://doi.org/10.5937/bezbednost1902153R>;
- Самарцић, С. (2008). *Градња и разградња државе - Србија у суочењу са Европом од 2000*. Београд: Филип Вишњић;
- Самарцић, С. (2018). *Трагедија Косова и Метохије*. Београд: Catena Mundi;
- Симовић, Д., Шурлан, Т. (2014). (Не)Правна природа Бриселског споразума. *Српска политичка мисао*, 46(4), 141-157. <https://doi.org/10.22182/spm.4642014.8>;
- Сретовић, Д., Талијан, М., Бериша, Х. (2016). Савремени концепт безбедности. *Војно дело*, (68)1, 73-101. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1601073S>;
- Стојановић, Ј. (2023). Улога моралне панике у креирању перцепције безбедности. *Безбедност, Београд*, 65(3), 162-179. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2303162S>;
- Суботић, М. (2020). Ка „неславној“ завршници „косметског“ питања. *Политичка ревија*, 65(3), 127-154. <https://doi.org/10.22182/pr.6532020.6>;
- Суботић, М. (2012). Косово и Европска унија; нова власт стара дилема. *Национални интерес*, 15(3), 217-238. <https://doi.org/10.22182/ni.1532012.10>;
- Hofbauer, H. (2009). *Eksperiment Kosovo; povratak kolonijalizma*. Beograd: Albatros plus;

Чавошки, К. (2019). *Наше за наше*. Београд: Catena Mundi;

Walton, D. C. (2007). *Geopolitics and the Great Powers in the Twenty-first Century, Multipolarity and the revolution in strategic perspective, 1st Edition*. London: Routledge.

Đorđe RADOVANOVIĆ, Ph.D

Researcher Associate, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy,
Republic of Serbia

Nemanja ANDELKOVIĆ, Ph.D

NEW GEOPOLITICAL TIMES AND SECURITY OF THE SERBIAN PEOPLE IN
KOSOVO AND METOHIA DURING THE PROCESS OF 'NORMALIZATION OF
RELATIONS' BETWEEN BELGRADE AND PRISTINA

Summary

There is no doubt that we are contemporaries of the end of the Western-centric (American-centric) image of the world, and that new players and spaces are entering the world political scene. Numerous indicators point to this conclusion, from the crisis of neoliberalism, through the demographic crisis, to the collapse of a pseudo-cultural model that has lost its former appeal to the rest of the world (the concept of America as an idea). At the center of the "new multipolar world" is the "Eurasian-African continent" again with new and old actors and their perceptions of world cartography. The purpose of this paper is to analyze inter-ethnic relations (viewed from the point of view of the Serbian community) during the period of "normalization of relations" between Belgrade and Pristina, based on the material obtained by applying the semi-structured in-depth interview method, the purpose of which was to contribute to general security, especially the Serbian "minority" and final reconciliation conflicting parties. Through the analysis of the material supported by relevant literature and sources, the paper claims that the process of the so-called normalization of relations until the present moment of its realization, used for the geostrategic and geoeconomic expansionism of the Albanian ethnic group, achieved with the favor and support of the Euro-American security bearers in Kosmet, under whose mediation the dialogue was carried out. The obtained results are consistent with the fact that the Serbian community, whose security is ensured by international agreements with Western guarantees, is still the object of ethnically motivated violence, as a result of which it is exposed to political, economic and social pressures. In this sense, the paper points to a new possibility, which in the new geopolitical times is offered to Serbia, especially in the defense of Kosovo and Metohija.

Key words: Kosovo and Metohija, "normalization of relations", (in)security of the Serbian community, Belgrade and Pristina, Serbia and Kosovo*.